

KOMPARATIVNA ANALIZA POSLOVANJA AUTOMOBILSKE INDUSTRIJE U SRBIJI I ZEMLJAMA VIŠEGRADSKJE GRUPE

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE AUTOMOTIVE INDUSTRY IN SERBIA AND THE COUNTRIES OF THE VISEGRAD GROUP

Danijel Kadarjan¹, Maja Dimić², Svetlana Ignjatijević³

Sažetak

U zemljama u kojima postoji automobilska industrija, ova industrijska grana predstavlja izuzetnu pokretačku snagu ekonomije i generator je razvoja industrijske proizvodnje. Putnički automobil jedan je od značajnijih izvoznih proizvoda zemalja Višegradske grupe i Republike Srbije. Razvijen automobilski sektor, sa različitim stepenom razvijenosti i izvoznim rezultatima na svetskom tržištu, generiše razvoj industrijske proizvodnje i rast privredne aktivnosti. Predmet istraživanja u radu je komparativna analiza poslovanja automobilske industrije Srbije i zemalja Višegradske grupe, koja se zasniva na ispitivanju procenta povećanja vrednosti izvoza u poslednjih pet godina i rangova zemalja prema uvoz širom sveta, sa ciljem da sagledamo nivo konkurentnosti automobilske industrije predloženih zemalja i predložimo mere za unapređenje pozicije na međunarodnom tržištu. U istraživanju su korišćeni podaci ITC za period 2011.-2015. godine. Rezultati istraživanja ukazuju na trend povećanja izvoza putničkih automobila u predloženim zemljama, ali isto tako ukazuju na različite politike poslovanja prema strukturi izvoznih tržišta.

Ključne reči: *automobilska industrija, Višegradska grupa, povećanje izvoza, vodeća izvozna tržišta*

JEL klasifikacija:D20

1 MA Danijel Kadarjan, Fakultet za menadžment FAM, Sremski Karlovci, Srbija

2 Doc. dr Maja Dimić, Fakultet za strateški i operativni menadžment FSOM, Beograd, Srbija

3 Prof. dr Svetlana Ignjatijević – Fakultet za ekonomiju i inženjerski menadžment FIMEK, Novi Sad, Srbija

AUTOMOBILSKA INDUSTRIJA U SRBIJI

Po svoj prilici, nigde nije tačno zapisano kako se i kada prvi put povelala reč o proizvodnji automobila u kragujevačkim Zavodima „Crvena zastava“. Današnja generacija najmlađih metalaca, tehničara, inženjera i ostalih „Zastavinih“ radnika verovatno ne može ni zamisliti vreme siromaštva u posleratnoj obnovi ratom opustošene zemlje, vreme snabdevanja „na tačkice“ i mnogih drugih nedaća. Ali, bilo je to doba i velikih, neobičnih ideja i smelih poduhvata, kada se nije prezalo ni od nemogućeg da bi se ostvario podvig i uhvatio korak sa budućnošću.

Pristalice ideje o stvaranju domaće automobilske industrije u Kragujevcu verovali su da će baš automobil obezbediti industrijsku budućnost kragujevačkih Zavoda i velikog dela jugoslovenske privrede, koja bi sa automobilskom industrijom saradivala. Bolji poznavaoци i vizionari smatrali su da će automobil uskoro postati neophodna potreba našeg čoveka i da će mu dati podstrek za rad i stvaralaštvo, veće mogućnosti za odmor i brže putovanje, pa će mu samim tim pomoći da brže sebi podigne životni standard. Ono što bi država uložila u tu vrstu industrije brzo bi se isplatilo, i to ne samo materijalno. A kada se povelala reč baš o tom domaćinskom činiocu, javio se još jedan važan argument: naše tržište bilo je, pored ostalog, željno i automobila. Najsmelij ljudi verovali su da ni izvoz automobila, naravno u budućnosti, uz veća ulaganja i napore, neće biti isključen, pa ni priliv toliko neophodnih deviznih sredstava⁴.

Kao rekordna, u istoriji Zastave upisana je, zlatnim slovima, 1989. godina. U sopstvenom proizvodnom programu proizvedeno je 180.951, a u industrijskoj kooperaciji 42.614 automobila što ukupno čini impresivnih 223.565 proizvedenih putničkih automobila. Izvezeno je 26.777 vozila i zaokružen proizvodni kapacitet na 230.000 vozila godišnje. U ukupnom broju model Yugo učestvuje sa 118.237 jedinica, što je bio rekord samo po sebi. Zastava je imala 53.357 zaposlenih a u njenu proizvodnju je bilo uključeno 280 preduzeća iz 130 gradova tadašnje Jugoslavije. 1989. godine proizvedeno 118.237 automobila Yugo i bila je to rekordna godišnja proizvodnja ovog automobila. Automobil pod rednim brojem 3.500.000 proizveden je 20. septembra 1989. godine⁵.

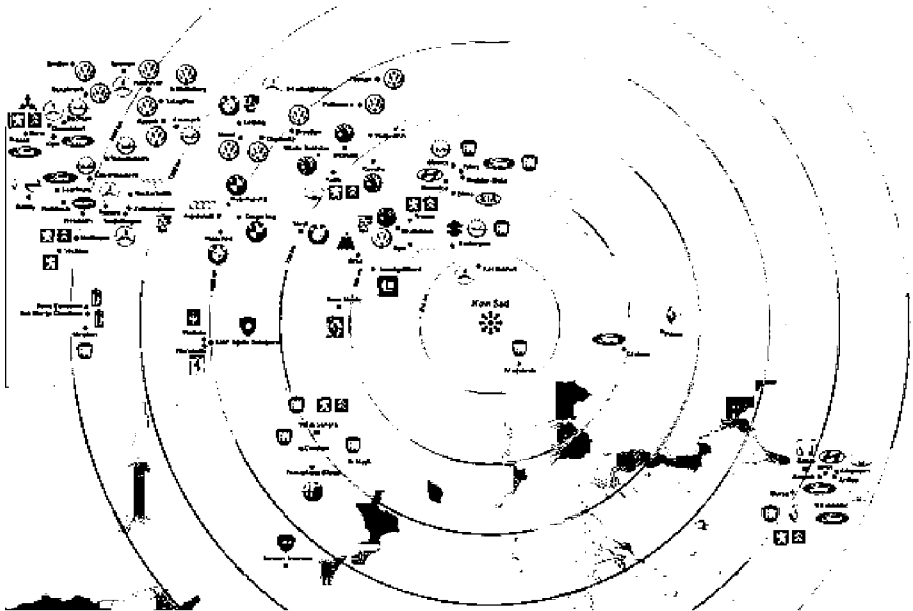
Danas, automobilska industrija jedan je od najistaknutijih sektora u Srbiji, koji je od 2001. godine privukao skoro 10% ukupnih stranih direktnih investicija. Do sada je u ovaj sektor investiralo više desetina internacionalnih kompanija, koje su uložile više od 1,7 milijardi evra i otvorile više desetina

4 1853 – 1973 „OD TOPA DO AUTOMOBILA – ZAVODI CRVENA ZASTAVA“ KRAGUJEVAC, Monografija povodom 120 godina postojanja preduzeća, Kragujevac, 1973

5 Kadarjan, D., Zastava automobili, Priča o jednom brendu, Monografska publikacija, Cekom Books, Novi Sad, 2010, str.40.

hiljada radnih mesta. Automobilska industrija Srbije svojim proizvodima snabdeva brojne veće evropske i pojedine azijske proizvođače automobila. Proizvodnja komponenti kao što su točkovi, pneumatici i delovi sistema oslanjanja nalaze se među najistaknutijim komponentama naše industrije. Električne komponente su druga dominantna proizvodna grupa koja obuhvata akumulatore i električne instalacije kao najvažnije proizvode. Takođe, proizvodnja livenih delova za pogonske agregate od posebnog je značaja, zajedno sa delovima poput osovin, diskova, ventila i zamajaca. Danas, automobilska industrija doprinosi izvozu zemlje u iznosu od oko 2,1 milijarde dolara.

Slika 1. Geografska lokacija Novog Sada u odnosu na automobilske centre u zemljama Višegradske Grupe kao i Centralne i Istočne Evrope

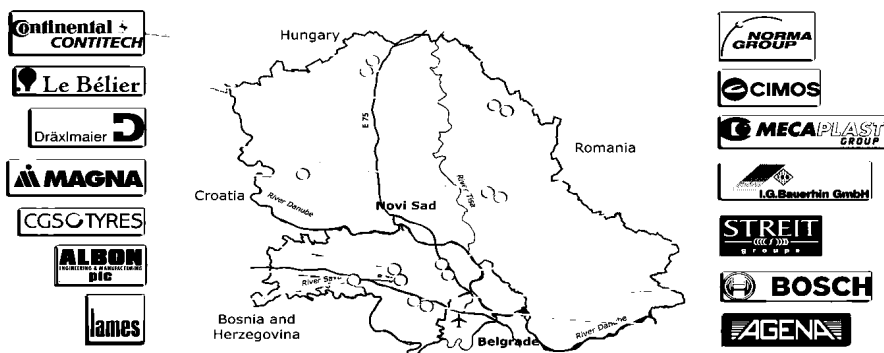
Izvor: <http://ras.gov.rs/sr/automobilska-industrija> Preuzeto 31.01.2017.

Najveća i najvažnija investicija u sektoru automobilske industrije Srbije predstavlja projekat Fijat, ne samo zbog velikog iznosa investicije, već i činjenice da je upravo ova investicija privukla dolazak izvesnog broja proizvođača automobilskih delova u Srbiju. Ovaj projekat se takođe može definisati i kao jedan od najvažnijih investicionih projekata u Srbiji u poslednjih 20 godina i svakako budući pokretač rasta srpske privrede.

FCA Srbija je u 2014. godini proizveo preko 100.000 vozila FIAT 500L i generisao blizu 1,4 milijarde evra prometa, čime je zauzeo prvo mesto na

listi najznačajnijih srpskih izvoznika. Najveći deo proizvedenih automobila u Srbiji pomenute godine izvezen je na tržišta SAD-a i u zemlje Evropske Unije.³

Slika 2. Kompanije koje privređuju u automobilskom sektoru u Vojvodini

Izvor: http://www.sr.vip.org.rs/Automobilska_industrija Preuzeto 31.01.2017.

AUTOMOBILSKA INDUSTRIJA U MAĐARSKOJ

Organizovana proizvodnja automobila u Mađarskoj prisutna je još od 1905. godine, kada je Janoš Čonka, po zahtevu Mađarske Kraljevske Pošte konstruisao lako dostavno vozilo u centar za obuku Tehnološkog Univerziteta u Budimpešti. Janoš Čonka i Donat Banki konstruisali su prvi karburator, koji su patentirali u februaru 1893. Janoš Čonka je takođe među prvima uveo u upotrebu aluminijum kao materijal u proizvodnji motora. Bela Bareni radio je kao konstruktor za Daimler-Benz, i zaslužan je za definisanje osnovne metodologije pasivne bezbednosti u putničkim vozilima⁶.

U okviru podele industrijske proizvodnje u zemljama Sovjetskog bloka, Mađarska je postala vodeći proizvođač i izvoznik autobusa, sa značajnim prisustvom kooperantskih organizacija u Mađarskoj. Posle političkih promena u CIE, kako bi rešili pitanje stanovništva nad posedovanjem sopstvenog putničkog automobila, započeta je izgradnja montažnih postrojenja u zemlji. Ovo je podržano od strane Vlade Mađarske, kroz povoljne uslove poslovanja na tržištu. U to vreme, na osnovu velikog iskustva u oblasti proizvodnje komercijalnih vozila, Mađarska je posedovala visoko kvalifikovanu radnu snagu, rasprostranjenu po teritoriji čitave zemlje, dostupnu po daleko nižoj ceni rada na tržištu u poređenju sa zemljama Zapadne Evrope. Nije

⁶ Automotive industry in Hungary, Publikacija mađarske gencije za trgovinu i investicije (Hungarian Investment and Trade Agency), www.hita.hu, str.3-4.

slučajno, da su General Motors i Audi realizovali svoje prve istočno evropske investicije na osnovu bivše saradnje sa kompanijom Raba u proizvodnim pogonima istoimene fabrike.

Kompanija General Motors investirala je 250 miliona nemačkih maraka za izgradnju fabrike za montažu putničkih automobile i motora u gradu Szentgotthard septembra 1990. godine. Proizvodnja je otpočela naredne godine sa montažom 13.000 automobila Opel Astra i 200.000 1,6 litarskih benzinskih motora. Godine 1996, zahvaljujući novoj investiciji od 257 miliona nemačkih maraka, fabrika je udvostručila svoje proizvodne kapacitete motora na 460.000 jedinica godišnje. Novi investicioni projekat pokrenut je 1998. godine.

Opel je uložio 230 miliona nemačkih maraka u izgradnju nove fabrike menjača sa kapacitetom 250.000 jedinica godišnje. Septembar 2008. obeležen je početkom proizvodnje benzinskih motora zapremine 1,6 i 1,8 litara sa Euro 5 ekološkim standardom, dok je 2011. godine zabeležena još jedna investicija od čak 500 miliona evra. Do kraja 2015. Godine, broj zaposlenih u ovoj kompaniji dostigao je broj od 1.500 kadrova. Takođe treba napomenuti da je druga proizvodna jedinica konstruisana za proizvodnju delova i komponenti za druge GM fabrike u Južnoj Americi i Aziji. Ukupna investicija GM u Mađarskoj do sada je dostigla impresivnih 753 miliona evra.

Magyar Suzuki osnovan je od strane Suzuki Motor Corporation sa investicijom od 14 milijardi mađarskih forinta. Fabrika u gradu Esztergomu izgrađena je 1991. godine na 350.000 kvadratnih metara. Danas, proizvodnja "domaćeg automobila" odvija se u proizvodnim jedinicama rasprostranjenih na 570.000 kvadratnih metara. Prvi modeli proizvedeni bili su Suzuki Swift sa 1.0 i 1.3 litarskim benzinskim motorima. Zahvaljujući stalnim razvojem, proizvodnja je dostigla nivo od rekordnih 280.000 jedinica 2008. godine.

Kompanija Audi Hungaria Motors osnovana je od strane matične kompanije Audi A.G. Nemački Audi izabrao je grad Đer od 180 potencijalnih mesta za svoj novi proizvodni pogon 1992. godine. Tradicija industrijske proizvodnje datog regiona, sa kvalifikovanom random snagom, poreskim olakšicama obezbeđenim od strane Vlade Mađarske kao i značajno nižim troškovima radne snage nego u ostatku zapadne Evrope, obezbedili su Đeru još jednu ozbiljnu kompaniju u automobilskom sektoru pored već postojećeg pogona kompanije Raba.

Proizvodnja motora sa 4 cilindra otpočela je u avgustu 1994. Godine, dok je proizvodnja motora sa 6 i 8 cilindara pokrenuta maja 2006. godine. Takođe, u Mađarskoj se proizvode modeli Audi TT Coupe i Roadster. Deset milioniti motor proizveden je u Đeru 2005. godine, dok je do sada ukupno proizvedeno preko 20 milina motora u mađarskoj fabrici i preko pola miliona automobila.

Audi u Mađarskoj ukupno zapošljava 7.500 radnika, što ovu kompanijom čini jednu od najznačajnijih u mađarskoj privredi. Kao znak daljeg razvoja, 2010. godine Audi AG je odlučio da proširi mađarska postrojenja sa novim ulaganjem od 900 miliona evra, stvarajući dodatnih 2.000 radnih mesta.

AUTOMOBILSKA INDUSTRIJA U POLJSKOJ

Uprkos dugoj tradiciji proizvodnje automobila u Poljskoj, pravi bum dogodio se ulaskom zemlje u Evropsku uniju. U odnosu na period pre pristupanja EU, u ovom trenutku gotovo 2.5 puta više automobila se proizvode u Poljskoj godišnje. Poljska je pre svega proizvođač putničkih automobila. Opel Astra Classic, Fiat Panda, Fiat 500, Lancia Ypsilon, Ford Ka, i do nedavno Chevrolet Aveo se proizvode u Poljskoj.

Drugi važan podsektor ove industrije predstavlja proizvodnju automobilskih motora i komponenti, koji se se koriste u proizvodnji vozila u drugim fabrikama. Pojedini motori za vozila marke Toyota, Peugeot i Citroen proizvode se u proizvodnim pogonima Toyote u Poljskoj. U Fijatovim fabrikama u Poljskoj, proizvode se malolitražni benzinski motori za Fiat i Ford. U Tičiju, sa druge strane, proizvode se dizel motori za ugradnju u Opelove modele Corsa i Astra. Postrojenje Volkswagen u Polkovicama proizvodi dizel motore za putnička vozila i dostavnica vozila brenda Volkswagen, Audi, Seat i Škoda. Osim toga, velika grupa poljskih kooperanata, čiji se proizvodi plasiraju širom sveta i po konkurentnim cenama, rade za potrebe pomenutih automobilskih brendova u Poljskoj⁷.

Kompanija Fijat prisutna je u Poljskoj još od 1920. godine. Automobili marke Poljski Fijat, proizvedeni u Poljskoj po licenci Fijata, motorizovali su narod širom Poljske, kako u predratnom periodu tako i u vreme Narodne Republike Poljske. Kultni modeli 125p i 126p proizvedeni su ne samo za potrebe domaćeg tržišta, već i za izvoz, ne samo u zemlje socijalističkog bloka, već i zapadne Evrope, Afrike, Azije i Južne Amerike. Nakon političkih promena, noviji modeli su postepeno uvedeni u proizvodnju, poput modela Cinquecento i Uno do moderne Pande i modela 500. Kompanija Fiat je 2007. godine proslavila 7.5 milioniti automobil proizveden u Poljskoj.

General Motors i Opel osnovali su fabriku u mestu Gliwice 1998. godine. U ovoj fabrici proizvodili su se modeli Zafira, Agila pa čak i Suzuki Wagon. Glavni model je, bio i ostao, Opel Astra, od prve generacije do trenutno izlazeće generacije koja se prodaje pod oznakom Classic. U ovom trenutku fabrika ima kapacitet proizvodnje od 220.000 vozila godišnje, i zapošljava

⁷ Automotive industry in Poland, Publikacija poljske informativne i investicione agencije (Polish Information and Foreign Investment Agency), Economic Information Department, Warsaw, 2010. str.3.

blizu 3.000 kadrova. Već 2007. godine, kompanija je proslavila proizvodnju milionitog automobila proizvedenog u poljskoj fabrici.

Kompanija Toyota poseduje dve fabrike u Poljskoj. Toyota Motor Manufacturing Poljska u Vałbrzych proizvodi benzinske motore i menjače za različite modele Toyota, Citroen i Peugeot automobila. Vrednost investicije iznosi 540 miliona evra, i fabrika zapošljava 2.000 radnika.⁸

Kapacitet proizvodnje ove fabrike iznosi 360.000 motora i 720.000 menjača godišnje. Toyota Motor Industrie Poland proizvodi dizel motore za premine 2.0 i 2.2 litra. Vrednost investicije ove fabrike iznosila je oko 1 milijardu poljskih zlotia, i zapošljava 700 radnika.⁸

Fabrika Volkswagen u Poznanu posluje od 1993. godine i proizvodi modele komercijalne modele Volkswagen Transporter i Caddy. U prošlosti, ova fabrika je takode proizvodila i modele Škoda Felicia i Škoda Fabia. Ova fabrika zapošljava 5.000 radnika, dok godišnji promet iznosi 2 milijarde evra. Takođe, u Poljskoj se proizvode i dizel motori kapaciteta 1,6 i 2,0 litra za upotrebu svih brendova Volkswagen grupacije.⁸

AUTOMOBILSKA INDUSTRIJA U SLOVAČKOJ

Zemlje centralne i istočne Evrope poseduju dugogodišnju tradiciju proizvodnje motornih vozila. Bivša Čehoslovačka (danas Češka i Slovačka) imala je najjaču tradiciju u proizvodnji automobila u CIE, posredstvom brenda Škoda, najvećim i najstarijim proizvođačem automobila u regionu, koji datira iz devetnaestog veka. Škoda je bila prvi proizvođač automobila u regionu koja se specijalizovala u segmentu dizajna automobila. Drugi manji proizvođači motornih vozila u Čehoslovačkoj uključuju Tatra, Trnavski automobilski zavod (TAZ) i Bratislavski automobilski zavod (BAZ) sa Škoda licenciranim modelima. Godišnja proizvodnja Čehoslovačke automobilske industrije do 1989. godine iznosila je 193,000 jedinica godišnje, najveći deo proizveden u pogonima Škode u Mladi Boleslav, Kvasini, i Vrchlabi. Godine 1989, Škoda je izvezla 45.500 automobila u Zapadnu Evropu.

Danas, nakon više od dve decenije, četiri velike investicije u predulu automobilske industrije realizovane su u Slovačkoj. Doprinos automobilskog sektora slovačkoj ekonomiji je od izuzetne važnosti. Ovaj sektor doprineo je porastu od čak 40% novozaposlenih u period od 2000. – 2006. godine i generiše ukupno jednu trećinu ukupnog izvoza Slovačke⁸.

⁸ Automotive industry in Poland, Publikacija poljske informativne i investicione agencije (Polish Information and Foreign Investment Agency), Economic Information Department, Warsaw, 2010. Str.4.

⁹Jakubiak. M., Kolesar. P., Izvorski. I., Kurekova. L., The Automotive Industry in the Slovak Republic: Recent Developments and Impact on Growth, The International Bank for Reconstruction and Development on behalf of the Commission on Growth and Development, Working Paper No. 29, 2008.

Investicije kompanije PSA Peugeot Citroen i Kia Motorsa predstavljaju dve najveće grinfild investicije u slovačkoj automobilskoj industriji. Kompanija Peugeot Citroën Slovakia osnovana je 2003. Godine. Proizvodnja 2015. godine iznosila je 303.025 automobila dok je ukupan finansijski promet generisan od prodaje vozila 2014. godine iznosio preko 2 milijarde evra. Fabrika zapošljava preko 3.500 radnika i proizvodi modele Peugeot 208 i Citroen C3 Picasso. Takođe, uz dodatne investicije, najavljeno je proširenje kapaciteta za novi Citroenov model početkom 2017. godine.

Proširenje proizvodnje u Evropu bio je očigledan korak u strategiji razvoja kompanije Hyundai-Kia Motors, nakon zapaženog porasta prodaje u Zapodnoj Evropi krajem 90ih i početkom 2000 godina kao i značajnim poboljšanjima u percepciji kvaliteta pomenutih brendova. Kao i u slučaju PSA, sve četiri zemlje Višegradske grupe su prvobitno razmatrane od strane stranog investitora. Početkom marta 2004. godine, kompanija Kia Motors odlučila je da izgradi svoju novu fabriku u mestu Žilina u Slovačkoj. Kia Motors Slovakia osnovana je 2004. godine. Proizvodnja 2015. godine iznosila je 338.000 automobila dok je ukupan finansijski promet generisan od prodaje vozila 2014. godine iznosio preko 4.5 milijardi evra. Fabrika zapošljava preko 3.800 radnika i proizvodi modele Kia cee'd, Kia cee'd Sportswagon, Kia pro_cee'd, Kia Sportage, Kia Venga. Takođe, uz dodatne investicije od 140 miliona evra, najavljeno je i proširenje proizvodnih kapaciteta.

Fabrika Volkswagen Slovakia osnovana je 1991. Godine. Proizvodnja 2014. godine iznosila je 394.474 automobila dok je ukupan finansijski promet generisan od prodaje vozila 2014. godine iznosio preko 6 milijardi evra. Fabrika zapošljava preko 9.900 radnika i proizvodi modele Volkswagen Touareg, Audi Q7, VW Up, Škoda Citigo, SEAT Mii, Porsche Cayenne koji se nedovršen prosleđuje kompaniji Bentley Bentayga radi dalje montaže. Uz dodatne investicije od 1 milijarde evra, najavljeno je proširenje kapaciteta u vidu nove linije za proizvodnju SUV modela.

Najnovija fabrika automobila u Slovačkoj predstavlja kompanija Jaguar Land Rover Slovakia. Osnovana je 2015 godine a planirani početak proizvodnje definisan je za 2018. Godinu. Proizvodni kapaciteti predviđeni su na nivou od 300.000 jedinica godinje, sa 2.800 zaposlenih. U ovoj fabrici proizvodiće se premium SUV modeli, sa investicijom koja iznosi preko 1.5 milijardi evra¹⁰.

AUTOMOBILSKA INDUSTRIJA U ČEŠKOJ

Kada su Vaclav Klement i Vaclav Laurin počeli sa proizvodnjom automobila davne 1905. godine, nisu ni bili svesni koliko će ovaj poduhvat doprineti ekonomskom razvoju Čehoslovačke, a kasnije i same Češke. Nakon više od

jednog veka, što je u početku predstavljalo zanatsku radionicu, u Mladoj Boleslav danas se nalazi moderan i uspешan evropski proizvođač automobila, ujedno i najveći izvoznik Republike Češke.

Moderna istorija kompanije Škoda počinje nakon Plišane revolucije 1989. godine, kada je Škoda počela da traži jakog inostranog partnera koji će omogućiti finansiranje i razvoj novih modela. Kompanija je 1991. godine postala četvrti brend Volkswagen Grupe. Danas Škoda Auto poseduje fabrike u Češkoj i inostranstvu, i Škodina vozila su dostupna kupcima u preko 100 zemalja širom sveta.

Protikle godine, Škoda je ukupno proizvela u svim proizvodnim pogonima preko 1.127.000 putničkih automobila i generisala prihod od preko 12 milijardi USD. Škoda trenutno zapošljava preko 25.000 zaposlenih, i najznačajniji je izvoznik Republike Češke.

Toyota i PSA Peugeot Citroen pokrenuli su proizvodnju zajedničkih modela u novoosnovanoj Češkoj fabrici početkom 2005. godine. Četiri godine nakon što su proizvođači predstavili svoj zajednički poduhvat i tri godine nakon što su odabrali lokaciju u blizini češkog grada Kolina, prva tri automobila sišla su sa proizvodne linije.

Milionito vozilo je proizvedeno samo tri godine i devet meseci kasnije. Investicija je iznosila 1,3 milijarde evra, a fabrika koja predstavlja jednu od važnijih investicija u CIE početkom 2000. godina nalazi se svega 60km od Praga. Fabrika proizvodi godišnje oko 350.000 jedinica modela Peugeot 107, Citroen C1 i Toyota Aygo. TPCA trenutno zapošljava više od 3.500 radnika⁹.

Hyundai je odlučio da prati u stopama svoju sestru kompaniju Kia Motors, koja je godinu dana ranije otpočela sa izgradnjom nove fabrike u slovačkom gradu Žilina. Obe fabrike su sada u funkciji, formirajući jedinstven system. Svaka fabrika proizvodi oko 300.000 automobila godišnje, dok Hyundai Motor Manufacturing iz Češke (HMMC) proizvodi menjače za potrebe obe fabrike. Fabrika Kia Motors Slovakia proizvodi motore za sopstvene potrebe i potrebe Hyundaiia iz Češke. Probna proizvodnja počela je početkom leta 2008. godine, dok je u novembru iste godine sa proizvodne linije sišao prvi Hyundai I30 proizveden u Češkoj. Ova fabrika danas zapošljava preko 3.500 radnika.

⁹ ¹⁰ Automotive Industry in the Czech Republic, Publikacija češke agencije za investicije i razvoj (CzechInvest – Investment and Business Development Agency)

KOMPARATIVNA ANALIZA POSLOVANJA AUTOMOBILSKE INDUSTRIJE SRBIJE I ZEMALJA VIŠEGRADSKJE GRUPE

U istraživanju su korišćeni podaci ITC za period 2011 – 2015. godine. Rezultati istraživanja ukazuju na trend povećanja izvoza putničkih automobila u predloženim zemljama, ali isto tako ukazuju na različite politike poslovanja prema strukturi izvoznih tržišta. U 2015. godini zarada automobilske industrije od prodaje automobila iznosila je oko 673 milijarde USD na svetskom nivou. Na listi izvoznih proizvoda, automobili su na drugom mestu, odmah iza izvoza goriva.

Tabela 1. Statistički podaci ITC-a o izvozu putničkih automobila iz Srbije za period 2011 – 2015. godine

Uvoznici	Vrednost izvoza 2015. (USD hiljade)	Stopa rasta izvoza u vrednosti u period 2011-2015 (%)	Pozicija na svetskoj rang listi uvoznika automobila
Svet	1301017	122	-
Italija	1011849	132	8
SAD	88002	706	1
Nemačka	60812	185	3
Poljska	19501	-	22
Crna Gora	18501	4	135

¹¹Izvor: International Trade Centre – Trade Map: Trade statistics for international business development, Statistički podaci preuzeti sa internat stranice Međunarodnog Trgovinskog Centra www.trademap.org za Srbiju, Češku, Poljsku, Mađarsku i Slovačku, kategorija proizvoda 8703, preuzeto 30.08.2016.

Prema kriterijumu izvoz automobila u svetu, Srbija se u 2015. godini nalazila na 33. mestu sa izvozom u vrednosti 1,3 milijardu USD (0,2% svetskog izvoza). Najveće procentualno učešće u vrednosti izvoza automobila iz Srbije imala je Italija (77,8%), dok su Sjedinjene Američke Države, Nemačka, Poljska i Crna Gora zajedno uvezle oko 14% vrednosti automobila.

Kada je reč o stopi rasta izvoza automobila proizvedenih u Srbiji u vremenskom periodu 2011-2015, najveći skok zabeležen je u Sjedinjenim Američkim Državama, čak 706%, dok je na svetskom tržištu zabeležen rast od 122%. Treba istaći da je stopa rasta izvoza automobila proizvedenih u Srbiji u posmatranom periodu bila izražena u Rumuniji, Francuskoj i Austriji (373%, 316% i 237%, respektivno), dok je sa druge strane u Makedoniji zabeleženo smanjenje od 11%.

Na osnovu podataka iz tabele možemo da zaključimo da je domicilna industrija automobila u 2015. godini najviše izvozila u Italiju, koja je rangirana kao osma zemlja uvoznik automobila u svetu. Dodatno, podaci u tabe-

li pokazuju da distribucija plasmana automobila iz Srbije u 2015. godini ne korelira sa visoko rangiranim zemljama uvoznicima automobila (izuzetak su Sjedinjene Američke Države i Nemačka). U tom kontekstu, Crna Gora, koja je na listi uvoznika automobila proizvedenih u Srbiji na petom mestu, na svetskoj rang listi uvoznika zauzima tek 135. poziciju.

Tabela 2. Statistički podaci ITC-a o izvozu putničkih automobila iz Slovačke za period 2011 – 2015. godine

Uvoznici	Vrednost izvoza 2015. (USD hiljade)	Stopa rasta izvoza u vrednosti u period 2011-2015 (%)	Pozicija na svetskoj rang listi uvoznika automobila
Svet	14058718	5	
Nemačka	2247160	6	3
Velika Britanija	1896858	24	2
Francuska	1508835	-3	5
SAD	946030	7	1
Italija	820863	7	8

Izvor: International Trade Centre – Trade Map: Trade statistics for international business development, Statistički podaci preuzeti sa internat stranice Međunarodnog Trgovinskog Centra www.trademap.org za Srbiju, Češku, Poljsku, Madarsku i Slovačku, kategorija proizvoda 8703, preuzeto 30.08.2016

U 2015. godini Slovačka je zauzela 12. poziciju na listi zemalja izvoznika automobila sa 14,1 milijardom USD vrednosti izvoza i učešćem od 2,1% u ukupnom svetskom izvozu automobila. Podaci u tabeli ukazuju da je u Slovačkoj najveća vrednost izvoza automobila zabeležena u Nemačkoj (približno 16%), a zatim u Velikoj Britaniji i Francuskoj (13% i 11%, respektivno). Pored tri vodeća uvoznika, ističu se i Sjedinjene Američke Države i Italija koje zajedno sa liderima učestvuju u vrednosti uvoza sa više od 50%.

U poređenju sa domicilnom automobilskom industrijom, na slovačkom tržištu nije bilo velikih promena kada je reč o stopi rasta izvoza automobila u periodu 2011-2015. Najizraženiji rast vidljiv je u Velikoj Britaniji, dok je u Francuskoj zabeleženo smanjenje od 3%. Interesantno je spomenuti da je u posmatranom periodu najveći rast izvoza automobila proizvedenih u Slovačkoj zabeležen u Alžiru, 184%.

Slovačka automobilska industrija je u 2015. godini targetirala svetska tržišta sa najvišim rangovima prema kriterijumu uvoza automobila. Tako se jedino Kina nije našla u top pet zemalja uvoznika, koja na svetskoj listi zauzima poziciju broj 4, dok se na slovačkoj listi uvoznika automobila našla na 6. poziciji.

Tabela 3. Statistički podaci ITC-a o izvozu putničkih automobila iz Poljske za period 2011 – 2015. Godine

Uvoznici	Vrednost izvoza 2015. (USD hiljade)	Stopa rasta izvoza u vrednosti u period 2011-2015 (%)	Pozicija na svetskoj rang listi uvoznika automobila
Svet	6508628	-8	
Nemačka	1427407	-4	3
Italija	1085248	-16	8
Velika Britanija	1034997	-4	2
Francuska	459292	-10	5
Turska	441215	-1	17

Izvor: International Trade Centre – Trade Map: Trade statistics for international business development, Statistički podaci preuzeti sa internat stranice Međunarodnog Trgovinskog Centra www.trademap.org za Srbiju, Češku, Poljsku, Mađarsku i Slovačku, kategorija proizvoda 8703, preuzeto 30.08.2016

Poljska je u 2015. godini imala učešće od 1% u svetskom izvozu automobila sa 6,5 milijardi USD i time zauzela 16. mesto na svetskoj rang listi. Kada je reč o uvoznicima automobila proizvedenih u Poljskoj, podaci u tabeli pokazuju da je Nemačka sa učešćem u vrednosti uvoza automobila lider sa 21%, a prate je Italija i Velika Britanija sa približnim učešćem od po 16%.

Kada je reč o stopi rasta izvoza u periodu 2011-2015 treba istaći da je kod top pet analiziranih zemalja, kao na svetskom tržištu, zabeležen pad izvoza automobila proizvedenih u Poljskoj. Tako, najveće smanjenje je prisutno u Velikoj Britaniji i Francuskoj, dok je sa druge strane najveći rast zabeležen u Australiji, 46%. U top pet zemalja uvoznika automobila proizvedenih u Poljskoj u 2015. godini našle su se tri zemlje (Velika Britanija, Nemačka i Francuska).

Tabela 4. Statistički podaci ITC-a o izvozu putničkih automobila iz Mađarske za period 2011 – 2015. godine

Uvoznici	Vrednost izvoza 2015. (USD hiljade)	Stopa rasta izvoza u vrednosti u period 2011-2015 (%)	Pozicija na svetskoj rang listi uvoznika automobila
Svet	11207655	27	
Nemačka	3851285	35	3
SAD	887547	93	1
Francuska	622986	22	5
Kina	415623	157	4
Belgija	387300	75	6

Izvor: International Trade Centre – Trade Map: Trade statistics for international business development, Statistički podaci preuzeti sa internat stranice Međunarodnog Trgovinskog Centra www.trademap.org za Srbiju, Češku, Poljsku, Mađarsku i Slovačku, kategorija proizvoda 8703, preuzeto 30.08.2016

U 2015. godini Mađarska je zauzela 14. mesto na listi zemalja izvoznika automobila sa 11,2 milijarde USD vrednosti izvoza i učešćem od 1,7% u ukupnom svetskom izvozu automobila. Jedna trećina vrednosti proizvedenih automobila u Mađarskoj u 2015. godini izvezena je u Nemačku, koja ujedno predstavlja i najvećeg uvoznika automobila iz ove zemlje. Sjedinjene Američke Države, Francuska, Kina i Belgija su zajedno uvezle približno 21% vrednosti proizvedenih automobila u Mađarskoj.

Stopa rasta izvoza u petogodišnjem intervalu 2011-2015 bila je najizraženija u Kini (135%), Sjedinjenim Američkim Državama (93%) i Belgiji (75%), dok je minimalno smanjenje jedino zabeleženo u Austriji i Poljskoj (3% i 2%, respektivno). U 2015. godini u top pet izvoznih tržišta svoje mesto nije našla Velika Britanija, koja na svetskoj listi uvoznika automobila zauzima 2. poziciju. Umesto Velike Britanije, petoplasirana je bila Belgija, koja na svetskoj listi uvoznika automobila zauzima 6. poziciju.

Tabela 5. Statistički podaci ITC-a o izvozu putničkih automobila iz Češke za period 2011 – 2015. godine

Uvoznici	Vrednost izvoza 2015. (USD hiljade)	Stopa rasta izvoza u vrednosti u period 2011-2015 (%)	Pozicija na svetskoj rang listi uvoznika automobila
Svet	16919199	3	
Nemačka	4330563	6	3
Velika Britanija	1951201	12	2
Francuska	908213	-5	5
Italija	822182	-2	8
Španija	792296	12	10

Izvor: International Trade Centre – Trade Map: Trade statistics for international business development, Statistički podaci preuzeti sa internat stranice Međunarodnog Trgovinskog Centra www.trademap.org za Srbiju, Češku, Poljsku, Mađarsku i Slovačku, kategorija proizvoda 8703, preuzeto 30.08.2016

Prema kriterijumu izvoz automobila u svetu, Češka se u 2015. godini nalazila na 11. mestu sa izvozom u vrednosti 16,9 milijardi USD (2,5% svetskog izvoza). Kao i u slučaju sa mađarskim tržištem, tako je i u Češkoj ¼ vrednosti automobila izvezena na nemačko tržište, dok 23% vrednosti izvoza automobila predstavlja učešće Velike Britanije, Francuske, Italije i Španije u 2015. godini.

Kada je reč o stopi rasta izvoza u periodu 2011-2015, najveći rast je zabeležen u Velikoj Britaniji i Španiji (12%), dok je smanjenje izvoza prisutno u Francuskoj i Italiji (5% i 2%, respektivno). U top pet zemalja uvoznika automobila proizvedenih u Češkoj u 2015. godini našle su se tri zemlje (Velika Britanija, Nemačka i Francuska).

ZAKLJUČAK

U zemljama u kojima postoji automobilska industrija, ova industrijska grana predstavlja izuzetnu pokretačku snagu ekonomije i generator je razvoja industrijske proizvodnje. Putnički automobil jedan je od najznačajnijih izvoznih proizvoda zemalja Višegradske grupe i Republike Srbije, što potvrđuju gore navedeni statistički podaci Svetskog Trgovinskog Centra. Razvijen automobilski sektor, sa različitim stepenom razvijenosti i izvoznim rezultatima na svetskom tržištu, generiše razvoj industrijske proizvodnje i rast privredne aktivnosti.

Putem komparativne analize poslovanja automobilskih industrija Srbije i zemalja Višegradske grupe, zasnovane na ispitivanju procenta povećanja vrednosti izvoza u poslednjih pet godina i rangova zemalja prema uvoz širom sveta, sa ciljem da sagledamo nivo konkurentnosti automobilskih industrija predloženih zemalja i predložimo mere za unapređenje pozicije domicijalnog sektora na međunarodnom tržištu, možemo konstatovati da je automobilska industrija Srbije najmanje konkurentna u odnosu na automobilske industrije zemalja Višegradske grupe.

Dodatno, podaci u analizi pokazuju da distribucija plasmana automobila iz Srbije u 2015. godini ne korektira sa visoko rangiranim zemljama uvoznicima automobila. U tom kontekstu, Crna Gora, koja je na listi uvoznika automobila proizvedenih u Srbiji na petom mestu, na svetskoj rang listi uvoznika zauzima tek 135. poziciju.

Slovačka automobilska industrija je u 2015. godini targetirala svetska tržišta sa najvišim rangovima prema kriterijumu uvoza automobila. Tako se jedino Kina nije našla u top pet zemalja uvoznika, koja na svetskoj listi zauzima poziciju broj 4, dok se na slovačkoj listi uvoznika automobila našla na 6. poziciji. U top pet zemalja uvoznika automobila proizvedenih u Poljskoj u 2015. godini našle su se tri zemlje (Velika Britanija, Nemačka i Francuska). U 2015. godini u top pet izvoznih tržišta Mađarske svoje mesto nije našla Velika Britanija, koja na svetskoj listi uvoznika automobila zauzima 2. poziciju. Umesto Velike Britanije, petoplasirana je bila Belgija, koja na svetskoj listi uvoznika automobila zauzima 6. poziciju. Interesanto je spomenuti da je u posmatranom vremenskom periodu najveća stopa rasta izvoza automobila proizvedenih u Češkoj, izvan grupe top pet zemalja uvoznika, zabeležena u Meksiku (čak 890%), dok je najveći pad prisutan u Rusiji i Holandiji (26% i 15%, respektivno).

Prema vrednosti ukupnog izvoza u 2015. godini, broju izvezenih jedinica automobila, broju direktnih stranih investicija u proteklom periodu, automobilska industrija Srbije itekako zaostaje u odnosu na automobilske industrije u odabranim zemljama bivšeg istočnog bloka. Analizirajući predsta-

vljene istorijske podatke o razvoju automobilskeg sektora u zemljama Višegradske grupe, u periodu nakon političkih promena, može se zaključiti da su postojali brojni povoljni ekonomski i politički faktori kao; definisan akcioni plan o razvoju automobilskeg sektora sa brojnim subvencijama, poreskim olakšicama i drugim pogodnostima koje su direktno privukle brojne inostrane grinfild investicije.

Imajući u vidu domicijalno višedecenijsko iskustvo i tradiciju u automobilskeg industriju, ne samo u centralnoj Srbiji već i u Vojvodini, u gradovima poput Sombora (sedištu nekadašnje Zastavine fabrike specijalnih automobila) i Kikinde (sedištu nekadašnje Kikindske Livnice gde se takođe odvijala montaža Opelovih automobila) kao i činjenici da je kompanija FCA Srbija zauzela prvo mesto na listi najznačajnijih srpskih izvoznika, predstavlja pokretačku snagu automobilskeg sektora koju treba iskoristiti u korist jačanja jedne od najznačajnijih privrednih grada koja kao takva može da postane sveobuhvatni pokretač srpske privrede.

Privlačenje novih direktnih stranih investicija u srpskom automobilskeg sektoru, predstavlja ključ razvoja domaće ekonomije, i povećanje konkurentnosti automobilskeg sektora koji će kao takav imati potencijal i priliku da postane konkurentan automobilskeg sektorima analiziranih zemalja Višegradske grupe.

Summary

In countries where there is an automobile industry, this industry is an exceptional driving force of the economy and a generator of development of industrial production. Passenger cars are one of the major export products of the Visegrad Group and the Republic of Serbia. A developed automotive sector, with varying degrees of development and export performance in the global market, generates the development of industrial production and the growth of economic activity. This paper deals with a comparative analysis of the performance of the automotive industry of Serbia and the countries of the Visegrad Group, which is based on an examination of the percentage increase in the value of exports in the last five years and ranks of countries exported to worldwide, with the aim to look at the competitiveness of the automotive industry of the proposed countries and propose measures of enhancing its position in the international market. The study used data ITC for the period 2011th-2015th year. The survey results indicate a trend of increasing exports of passenger cars in the proposed countries, but also point to different policy operations to the structure of export markets.

Keywords: *automotive industry, Visegrad group, export growth, ranking of partner countries.*

LITERATURA

1. Automotive industry in Hungary, Publikacija mađarske gencije za trgovinu i investicije (Hungarian Investment and Trade Agency), www.hita.hu, str.3-4.
2. Buliński, J., Automotive industry in Poland, Publikacija poljske informativne i investicione agencije (Polish Information and Foreign Investment Agency), Economic Information Department, Warsaw, 2010. str.3-4.
3. Automotive Industry in the Czech Republic, Publikacija češke agencije za investicije i razvoj (CzechInvest – Investment and Business Development Agency)
4. <http://ras.gov.rs/sr/automobilska-industrija> Preuzeto 31.01.2017.
5. http://www.sr.vip.org.rs/Automobilska_industrija Preuzeto 31.01.2017.
6. International Trade Centre – Trade Map: Trade statistics for international business development, Statistički podaci preuzeti sa internat stranice Svetskog Trgovinskog Centra www.trademap.org za Srbiju, Češku, Poljsku, Mađarsku i Slovačku, kategorija proizvoda 8703, preuzeto 30.08.2016.
7. Jakubiak, M., Kolesar, P., Izvorski, I., Kurekova, L., The Automotive Industry in the Slovak Republic: Recent Developments and Impact on Growth, The International Bank for Reconstruction and Development on behalf of the Commission on Growth and Development, Working Paper No. 29, 2008.
8. Kadarjan, D., Zastava automobili – Priča o jednom brendu, Monografska publikacija, Cekom Books, Novi Sad, 2010, str.40.
9. Miljković, M., Od topa do automobila: 1853-1973 – Zavodi „Crvena Zastava“ Kragujevac, Monografija povodom 120 godina postojanja preduzeća, Kragujevac, 1973.
10. SARIO – Automotive industry in Slovakia, Publikacija slovačke agencije za investicije i razvoj (Slovak Investment and Trade Development Agency), Bratislava, 2016.